

bili adauxerunt, tam latè patentibus terris trans Atlanticū Oceanum continenter adiuuentis: in quarū regionum semotas gentes, ne quid ad Ximenij magnitudinem deesset, eius quoq; imperium penetrauit, atq; ipsius prudentia & industria, rei necessariae & pietatis plenae, de Insularis in libertatem asserendis, principium datum est. Per hæc tempora Didacus Columbus, Oceani maris Almirantus, Madridi morabatur: qui anno antea cto, ob graues æmulorum accusationes, à rege catholico fuerat in Hispaniam accersitus. Post regis autem mortem, reip. gubernatione ad Ximenium deuoluta, eius decretum & imperium expectabat. Fuit is Didacus Christophori filius Columbi filius, qui magis diuina voluntate & consilio, quam vlla hominum diligentia aut peritia, nouum illum orbem patefecit, qui tot innumeris gentibus habitatus, tot latissimis fluminibus irriguus, tot animantibus à nostris dissimilibus, tot plantarum generibus nunquam in orbe nostro visis refertus, tot metallis & gemmis ditissimus, alijs deniq; syderibus, alioq; cælo suppositus, per tot annos latuerat. Igitur cùm crebris, tum Almiranti, tum insularum petitionibus Ximenius compellaretur: videretq; vir prudētissimus, ad eas lites trans Oceanum componendas homines aliquot integerrimos mittendos, qui non tam auri & argenti cupiditate, quam religionis & reipub. studio ad eum laborem capeffendum inuitarentur: nullibi eos commodius posse reperiri existimauit, quam in monachorum cœnobijs, sed potissimum Hieronymianorum, quos rei priuatæ tractandæ industria, & negotiorum agendorum prudentia, inter ceteros pollere palam erat. Ergo Ludouicum Figue-roam, & Alphonsum sancti Ioannis, illum Melioratæ apud Olmedum, hunc Ortega apud Burgos administrationi præfectos, & tertium cùm his Bernardinum Manzanedum qui olim magnis muneribus perfunctus, tunc emeritus erat, viros probitate & prudētia insignes, vocari iussit. Habere enim se nonnulla reip. negotia, quæ illo rum consilio essent peragenda. Hosce igitur tres, post multos cū illis habitos sermones, de magnitudine rerum ad quas destinabantur, & communi utilitate reip. Christianæ è sua opera emanatura, si vt sperabat se gererent, cū summa potestate ad Lucaiorum insulas mittit, sed potissimū ad Haytinā, quā alij Hispanicā, alij sancti Dominici promiscuè appellāt, ab vrbis nomine quā Colūbus in ea cōdidit, quæ sola per id tēp^o imperio nostro cesserat, ad Almiranti & hispanorū

DE REBUS GESTIS.

controuersias cognoscendas, cæteraq; omnia, quæ ad indigenarum quietem, & vtilitatem necessaria forent, perspicienda. Post diligentem verò cognitionem habitam, cuncta ex bono & æquo componenda, omni vi nostrorum militum & tyrannide inprimis sublata, sed ante omnia vt rudibus illis populis doctrinam Christianam sincere exponerent, maximopere commendauit. Datus est illis comes ad fontes puniendos, & reliqua munia obeunda, Alphonfus Suazus, ob vitæ sanctimoniam & iuris peritiam Ximeno notus: cuius excellentem virtutem, ærumnosum illud naufragium, quod anno eius seculi. M. D. XXIII. apud insulas Scorpionum fecit, abunde demonstrauit. Igitur Hispali soluentes, ad sancti Dominici urbem sub extremum Decembrem monachi peruenerunt, Suazus verò sub primum Aprilem insequentis anni. Hieronymianis apud Fránciscanos diuersari placuit: qui dū pridie natalis domini horis matutinis cum hospitiibus Franciscanis intersunt, eo calore ex regionis situ, quæ nõ longè à circulo æquatore distat, correpti sunt, vt sudare & æstuarè cogerentur: quo die vix è vitibus recens demessa, atq; itidem maturæ ficus primis mensis fuerint appositæ. Horum imperio cùm multa sint prouidenter facta, illud potissimùm memorabile est. Insulani, quos rex Ferdinandus quibusdam qui in Hispania degebant, veluti patronis protegendos commendauerat, vnde & commendatarij vocantur, Ferdinandi actis rescissis, prorsus sunt absentibus ablati. Erat enim omnino iniquum, vt homines absentes, otio & delitijs in Hispania dediti, potiores haberètur, quàm fortissimi viri, qui post vastum mare emensum, magnos labores in armis tolerarunt, ob religionis & Hispani imperij prorogationem. Itaque Insulani veteranis militibus pro cuiusq; labore & meritis sunt attributi. Tunc vulgò pro certo habebatur, Insulanos iure belli seruos esse: quare non solum illis imperabant vt mancipijs, sed ad onera vehenda, vt iumentis, utebantur. Hieronymiani Christiana pietate id indignum & alienum esse intelligentes, quanuis non omnino in prima illa censura opinionem inueteratam abstulerint, tamen vt Insulani in vicos redigerentur, atq; vt oppida incolerent effecerunt. Nam prius nullum illis municipij ius, nullum colonix, aut priuatarum legum concedebatur: sed dominorum tantum voluntate aut stabant, aut cadebát. Curatum est ergo, vt diuinis mysterijs, & Christianæ religionis documentis per sacros ministros probè imbuerentur, & tyrannica militum

litum seruitute qua oppressi tenebantur, non nihil liberati, quoquo modo tandem respirarent. Actum id fuit magnis contentionibus, & vt in rebus nouis & incertis contingit, non adeo claro & euidenti operæ pretio. Nam cùm alię Insularum diuisiones, partim per Columbum Admirantem, partim per regios ministros iã olim factæ essent, atque nunc idem per Hieronymianos nouam hanc tētari nostri milites intuerentur, cōiectantes quod postea fuit, alias atq; alias superuenturas, donec Insulani solida libertate donarētur, multi malis animis & mentibus præditi, immodicis laboribus Insulanos diuexantes, è vita tandem migrare coegerunt. Horum patrum potissimum industria artem arundinum mellitarum, totamq; illam sacchari conficiendi rationem mirum in modum creuisse aiunt. Quare in Hispaniam reuersi, magno in pretio, & honore sunt habiti, vt multarum rerum vtilium authores. Sed quoniam ad dulcium arundinum officinas robusta seruitia necessaria erant, nam mollia Insularum corpora labori cedentia prorsus fatiscebant: nonnulli ex nostris inscio Ximeno, sequenti anno à rege Carolo apud Belgas impetrauerunt, vt ex Ethiopicis mancipijs, quæ ex Nigritarum regione à Lusitanis in Hispaniam aduehuntur, quadringentos aut aliquãto plures ad nouas insulas traicere liceret. Id postquã Ximenius rescituit, rem esse perniciosam palàm dictitauit: atq; illico ad Carolũ fucum illi factũ in ea re scripsit: neq; satis à Belgis animaduerti potuisse, quantam seditionis materiam & tumultus, nouis illis regionibus dedissent. Esse enim Ethiopes illos bellicis studijs aptos, neq; omnino animis destitui ad egregiè plerunq; dimicandum. Sciret itaque scelerum ministros trans Oceanum misisse, à quibus rudes populi gladiatoriam audaciam condiscerent: & qui aduersus Hispanorum imperium seruile bellum aliquando concitarent. Neglexit prudens cōsiliũ eo tempore Carolus, aut Chebrius potius, per quæ omnia gerebantur: & non tam ad reip. commodum Ximenij monita spectare existimauerunt, quàm ad tacitam aliquam querelam aut dolorem, quòd eo inscio ad quem reip. cura pertinebat, traiectio illa Ethiopum esset facta. At post eius mortem, anno eius seculi M. D. XXII. in hac ipsa Dominici de qua agimus insula, quadraginta Ethiopum conspiratione, bellum seruile excitari cœptũ est. Quod nisi diuina ope, atq; duorum fortissimorum militum, Melchioris Castri & Francisci Abulensis præstantia, sub primis initijs repres-

DE REBUS GESTIS.

sum & extinctum esset, ingentes motus & strages edidisset. Nam cū Castri villam non longè à sancti Dominici vrbe Æthiopes primo incur su inuasissent, eamq; hostiliter deprædati, vltra animis ferocibus procederent, ferrum & ignem Hispanis minitantes, sibiq; alios ex conseruis adiungerent: Castrus quem damni suscepti dolor premebat, non expectato Almiranti aduentu, qui lentis itineribus, vt Castro videbatur, aduersus Æthiopes cum exercitu veniebat, vndecimequitibus, quos sex pedites comitabantur, noctes diesq; festinās rebelles seruos ad Ozoam Suazi prædium cōsecuti sunt, qui infestis mucronibus nostros expectabāt. Sed equitum impetu bis aut ter dispersos, atq; rursus coeuntes, tandem fugere ad montes compulit: indeq; Almiranti aduentu deiecti, furcis ad vnum suspensi sunt. Quòd si fortè Castro Almirantum expectare libuisset, Suazi villā serui proculdubio expugnauissent, & centum alios Æthiopes, qui in operis illic continebantur, sibi adiunxissent. Deinde Azuam oppidum properare, & vi captum, quod fecissent, præsidijs munire constituerant: indeque bellum aperto Marte dominis indicere, deque in sulæ imperio cum Hispanis contendere. Sed nunc in Hispaniam redeamus: vbi cū Alebriteris Nauarra pulsus, auiti regni cupiditate teneretur, simulatque regem Ferdinandum obijisse cognouit, occasionem peropportunam ad Nauarram recuperandam (vt arbitrabatur) nactus, Gallicis præsidijs & militibus fretus, per valles Pyrenæorum Roncalem, & Ifannam instructo exercitu Nauarram ingreditur. Id non mediocriter Ximenij animum, quanuis intrepidum & constantem, perculit. Nam rebus, propter recentem Ferdinandi mortem nondum planè vt oportebat constitutis, imperium planè exercere non poterat, & regulum aliquem in Nauarram mittere, qui prouinciam illam teneret, & Alebriteris sese opponeret. Nam Fadricus Acunius Bondiani comitis frater, qui Nauarris eo tempore præerat, impar sanè esse credebatur, ad Gallorum impetus comprimendos & propulsandos. Non quòd animi robur, aut militaris industria ei deesset, sed vnus aliquis necessarius erat, qui patrimoniij & propriæ ditionis viribus, hostium ferociam sustinere posset: sed nemo sese offerebat ad rem difficilem adeo subeundam. Tandem Antonius Manricus Naiarensum dux ad eam prouinciā tuendam sese obtulit, vir consilio & manu strenuus, & qui suam ditionem finitimam Nauarris, loco satis idoneo ad commeatus

& auxi

& auxilia comparanda habebat. Id Inachum Velasum, Castellę comestabilem, propter antiquas cum Naiarensi similtates, Agramontesium factioni timentę, quibus cū sibi apud Nauarros necessitudines multę intercedebant, malę habuit. Quocirca recusationibus solenniter apud Ximenium interpositis, & impedimentis obiectis, a deo res protrahi cępit, vt parum abfuerit, quin Nauarram Alebritęsis pręoccupauerit. Quod proculdubio euenisset, nisi Ferdinandus Villalua Placentinus, qui tunc tribunus militaris cum pedestribus manipulis in Nauarra erat, incredibili vigore & pręstantia hostes interea irruentes fregisset. Nam cū eos in montium angustijs esse cognouisset, vbi vepribus & rubis, atque pręruptis saxis, semitę fallentes & impeditę erant, locorum difficultatibus, & suorum virtute militum adiuuantibus, Gallorum cohortes profligauit. Ex Nauarris verò omnes principes viros, qui exercitum Gallorum dūcebant, Alebritensis necessarios & fautores, paucissimis exceptis qui per loca inuia euadere potuerunt, captiuos duxit. In ijs fuerunt Petrus Nauarrę Marcalcus, & eius frater Didacus Vellez, qui apud Alebritensem rebus incolumibus in magna quondam ařtimatione fuerat: Garri pręterea, & Gamboę, & Vicani oppidorum domini: qui omnes Ximenij iussu ad Atienza pręsidium, arcta custodia asseruandi, sunt abducti. Inde Marcalcus, qui inter reliquos principem locum tenere videbatur, ad Simancę arcem translatus, vitę captiuę tedio, cū nihil rebus suis bonę spei affulgeret, in grauissimum męrorem incidens, anno M. D. XXIII. vitam exosam abrupisse ferunt. Alebritensis, qui dum Marcalcus cum Gallorum exercitu per saltus pyreneos in Nauarram ingredi curabat, Sancti Ioannis oppido, quod in citiori Pyrenęorum radice est, per vim capto, arcem obsidebat, cū stragem suorum resciiuit. Ergo Hispanum militem in arce defendęda constantem videns, spe omni abiecta de Nauarra capiendā, in Galliam est reuersus, obsidione arcem liberans. Pręfectus arcis a tergo recedentem vrgens, extremos malę multauit, & oppidum receptum fossā & vallo muniuit. His de rebus Ximenius certior factus, Villaluxę per literas gratias agit, quòd cū res sub nouacula esse videbantur, tam fortiter & strenuę operam nauasset: & illum deinceps beneuolentia non vulgari complexus est. Quare si quid grauius in re bellica accideret, eius etiam absentis sententiam requirebat. Huius consilio & persuasione, aliquot Nauarrę pręsidia, & nonnullorum

DE REBUS GESTIS.

rum oppidorum muros Ximenius diruit, ut nonnulli affirmant. Certè nil potuit aptius & vtilius pro tempore excogitari. Nam cum Navarra, regem suum omni studio restituere vellent, aut singulis in oppidis præsidia militaria erant imponenda, quod infiniti sumptus fuisset, & nostris littoribus novi milites quærendi ad hostes Africanos propulsandos, aut muri solo æquandi, quod factum est: sic enim indigenæ facilius cohiberi poterant, si res novas molirentur: & Galli non erant in apertis urbibus duraturi contra nostrorum vim, & impetum, quem quotidie à munitis oppidis erant facturi. Hoc Navarra ægerrime tulerunt, quibus miserrimum spectaculum fuit, in eorum oculis oppidorum muros euerti, & arces validas ac præsidia, quæ aliquot in locis rebus nostris incommoda habebantur, à fundamentis omnino exscindi. Nam tunc se debellatos, & omnem rebellandi occasionem amisisse intellexerunt. Igitur siue à Villalua incitatus, siue suo pte ingenio ductus, ut erat consilij semel probati tenacissimus, rem arduam & difficilem, dicto citius confecit. Marzilla fortissimè & arte & natura præsidium, altera ex parte Aragonæ flumine ambiente, & muris latissimis vndique, non sine profundis fossis cinctum, & spatiosa in planitie collocatum, sine ullis tumulis aut monticulis quibus hostes occultari, aut machinæ imponi possint, hanc cladem prudentia & virtute Annæ Velasce evasit: quæ absente marito Falcensi Marchione, cuius id præsidium erat, incœnia ne dirueretur curavit. Nam cum Ximenius huic rei conficiendæ Acunium præfessisset, & is à Velasca regis nomine, præsidium illud posceret, ponte ligneo sublato, aditum Acunio negavit: & se optimam præsidij custodem, donec Carolus rex aliud iuberet, futuram proclamavit: quare Acunius infecto negotio discessit. Datus est locus Ximenij æmulis obloquendi, quem præcipiti & temerario iudicio, siue potius animi furore, ad res perniciosas patrandas actum esse dicebant. Accedebant Navarrae querimoniam oppida sua deformata contemplantium, quæ non secus ac trunca cadauera iacere dicebant. One-rabatur etiam violatæ religionis calumnia: cui non satis fuisset vetustis & nobilibus oppidis eam cladem intulisse, nisi etiam sacram divo Francisco cum cœnobio ædem, multos per annos religiosissimè ab indigenis veneratam, quæ apud Olitum oppidum erat, solo quoque ut cætera ex aquasset. Tot denique ea de re ab invidis & maleuolis, in peiorem partem cuncta rapientibus, sunt iactatæ calumniæ

ut

vt post Ximenij mortem, colorem aliquem quærentes ad pecuniã Vzedanam occupandam, eam dixerint rege iubente intercipi ad Nauarræ mœnia instauranda. Sed hæc omnia euauerunt, & quãtũ ea Ximenij prouidentia vtilitatis & quietis attulerit, suis primũ temporibus cognitum, qui eo admirabili stratagemate Gallũ coercuerit, & postea eo mortuo, populis in Hispania seditiones concitantibus, prorsus Nauarra ad Gallos defecisset, nisi murorum præsidio destituta, nihil noui moliri ausa esset. Audiui aliquãdo Nauarros aliquot primarios viros de hac re disputãtes, quibus Ximenij factum partim laude, partim reprehensione dignum videbatur. Nam Tafallam, Olitum, Tudellam, & si quas alias ad Aragoniæ, atque Castellæ confinia sitas, & à Gallis semotas, potuisse saluas manere, quæ facili opera à nostris defendi poterant. Et quanuis Pompelo vrbs Nauarri regni caput, quam vnã Ximenius & præsidio militari firmandam, & muris, & fossis muniendam curauit, in potestatem hostium venisset, hinc nostri resistere, & hostes proffigare potuissent. Non enim aliam ob causam Viannæ præsidium, quod non Longè à Lucronio est incolume esse relictum affirmabant. At Lum bierum, Mendigurriam, Hirundinãzum, aliquotq; item in eo situ arces, prudenti quidem consilio dirutas, quod nimirum pyrenæis montibus vicinè facillè capi ab hostibus poterant, nec tam paratis auxilijs defendi. Sed nonnulli qui in sermone aderant, mihi postea declararunt, hos Viamontensis factionis odio, harum quas diximus euerfionẽ collaudasse, quòd Viamontensibus dominis parerent: illarum verò quod Agramontensium possessiones essent, quorum illi partes tuebantur, culpasse. Nam in has duas factiones, Nauarræ regnum odijs admodum inueteratis diuisum esse, res notior est quàm vt in ea declaranda immoremur. Non multò post Alebritensis fatis concessit, non sine suspitione veneni, Gallorum rege, post spem Nauarræ capiendæ depositam, ne assiduis Alebritensis flagitationibus vexaretur, cui se obnoxium esse videbat, id procurante. Sub idem tempus Ferdinandus Villalua. XI. Calend. Augusti, domum ad prandium reuersus, subitò quodam stupore sensuum correptus, quem apoplexiam medici appellant, in gremio vxoris animam efflauit. Creditum fuit, & hunc veneno interiisse. Nam ob consilium de muris diruendis Ximenio datum, maximo odio apud Nauarros laborabat. Ximenius rerum ab eo gestarum memor, Stellæ oppidi in Nauarra

DE REBUS GESTIS.

percelebris præfecturam, atque cum ea arcis custodiam, & urbis Placentinæ decurionatum, quæ singula regis Ferdinandi beneficio Villalua obtinuerat, in eius filium transtulit. Quod ut ratum & immotum haberetur, ad Carolum scripsit: & inter alia regum nostrorum eam semper consuetudinem memorabilem fuisse dicit, ut quæ in clypeis factis beneficia parentes meruissent, ea quoque illis decedentibus ad eorum filios transferrentur, præsertim si dum regi seruirent morerentur, quod Ferdinando Villalux contigerat. Nam ita homines alacriores ad munera commissa fidiùs obeunda redduntur, si suæ quoque virtutis præmia ad liberos esse trasferenda intellexerint: quos naturali quodam affectu quam maximè ornatos, & prouectos cupiunt. At cum ea quæ diximus Ximenius filio cõtulisset, tribunatũ conferre noluit. Erat enim in hac sententia, ut militares tribunos (quos Coronellos appellari diximus) ab exercitiis crederet auferendos: quoniam multorum dominium ab omnibus meritò damnatum, in exercitum inducebatur. Præstare itaque vnius imperio cuncti obtemperarent, quàm in tot tribunos potestate diuisa, impensæ, tumultui, atque demum inobedienciæ locum dari: cuius ille rei magnam in bello Oranico experientiam ceperat. Erat Villalua corpore valido & compacto, nec minus manu quàm iudicio strenuus. Altero oculo dum gladijs exercetur, ab aduersario orbatus esse fertur, quod viris fortibus, veluti fatale quiddam esse nonnulli arbitrantur. Aiunt, Romæ Villaluum bis eodem die singulari certamine pugnasse, atque victorem in utroque pronuntiatum. Nauarrorum ergo motibus nondum sedatis, literæ quædam arcanarum notarum, quas Lusitanus veredarius ad Gallũ deferebat, per Salsitanæ arcis custodẽ interceptæ, minimè quidem negligendum esse quod Lusitanus moliebatur, declararunt. Agebatur de sponsalibus, & fœderibus in eundis in nostri imperij damnũ & offensam. Præterisset veredarius, nulla facta literarum exploratione, si postquam Perpennanum transiuit, epistolam quam ad illius præsidij custodem afferebat, rupisset. Nam Salsitanus aliquid monstri ali ex non redditis literis suspicatus, integrum fasciculum ad Ximenium misit. Accidit autem ut ille Compluti tunc esset: quare fasciculus Adriano cardinali, ut gubernationis participi est traditus, paulò ante solis occasum: qui rei grauitate (ut par erat) commotus, ut ad Ximenium statim properet, & sine mora literas in manum tradat iubet. Multa iam nocte

nuntius

nuntius Complutum venit, & ut Ximenius à somno excitaretur curat: afferre enim se negotia magni momenti, & quæ dilatione ferre nequeat. Ille verò literis perfectis nulla vultus aut vocis mutatione, præterquã quòd non nihil molestiæ propter intempestiuũ hominis aduentum cepisse, præ se ferebat. Renuntiato (inquit) Adriano, me operam daturum, ut in commodis, quæ imminere videntur, obuiã eatur. Deinde ad Carolum regem de omnibus diligenter scripsit: & quid deinceps Lusitanus gereret, per exploratores sollicitè obseruabat: atq; Aialæ Fonsalitano apud Lusitanum oratori, ut cum de omnibus quæ illic dicerentur, aut fierent, magno studio certiore faceret monuit. Id Fonsalitanum accuratè fecisse Ximenij epistolæ declarant. Dum hæc gerebantur, lites sunt compositæ inter Velascum & Manricum, qui ad præfecturam Nauarrorum obcundam præclaris conditionibus est profectus. Multum id remp. iuuit, & bonam Ximenio occasionem obtulit, alia negotia ex dignitate administrandi. Complura sunt quæ Naiarensis præclarissimè gessit, dum Nauarrorum regionem à Gallis tutatur, sed illud in primis memorabile, quod ad Carolum Ximenius scripsit: sic enim fiet ut ingenia Gallorum cognoscantur, & quantum intersit viros magnanimos, nec auaritiæ morbo laborantes prouincijs præficere, intelligamus. Lethensis regulus, qui in Gallia Aquitanica principatum tenet, ad Naiarensem scripsit, ut ad se fidum aliquem hominem mittendum curret: habere enim, quæ iure boni vicini nuntiare vellet, non sine magno eius commodo. Missus est Gonsaluus Pizarrus centurio, ob bellicam virtutem Naiarensi carus, illius Francisci Pizarri pater, qui Perhuanam ditissimam regionem, post subactum à Cortesio Megicum, nostris patefecit. Ergo Lethensis, post longum cum Pizarro sermonem, ut Naiarensi renuntiet maxima fide & taciturnitate commendat, se illi, Galli regis nomine, triginta millia coronatorum, aliaque neuitquam reiicienda munera daturum, modò Gallis dissimulanter faueat, aut saltem, ne omnino se Alebriteri aduersarium ostendat: cui pro antiqua vicinitatis necessitudine, ad recuperandam auitam possessionem, è qua per summam iniuriam deturbatus esset, omnis fauor aut dissimulatio officiosa debetur. Pizarrus mirari se dicit, quo pacto id Rex Gallus esset præstaturus, qui fidem fregisset, quam non ita pridem Hispano dedisset, de pace seruanda. Lethensis adhuc (inquit) Pizarre

ignoras, nulla re melius, quam iurifurandi religione contempta mortales falli? An tibi leuia esse, aut toleranda probra videntur, quibus Gallos Hispani quotidie afficiunt, & non quauis ratione vindicanda? Quæ postquam inter se collocuti sunt, atque de homine mittendo, qui responsum à Naiarense referret conuenisset, in Nauarrâ Pizarrus est reuersus. Vt Naiarense hoc rescieuit, non mediocriter se esse offensum existimauit, quòd de prodicione à Gallo esset appellatus. Quare grauiter est minatus in nonnullorum conspectu, ita vt posset ad Lethesem dimanare, se sceleratæ legationis internūcium, aut infami suspendio puniturum, aut catenis constrictum ad Ximenum missurum. Ad Pampelonis custodiam Ferrera quidam Aragonius per Ferdinandum Regem designatus fuerat, à cuius vrbs defensione totius Nauarræ asseruatio pendere videbatur: hæc etiam vt ad Naiarensem pertineret Ximenius omni studio contendebat. Quare ad Carolum scripsit, Aragonijs & Nauarris ob veteres iam olim inimicitias & discordias, malè conuenire, & se in hac sententia esse, vt Ferrera Pampelone dimoueatur, & vir aliquis è Castellanis tam nobili vrbi præficeretur, qui Nauarris esset gratiosior: aliòqui meritò timeri posse, ne Nauarris cicatrices nondum obductæ recrudescerent, & res nouas cogitarent. Ferrera hac de causa Pampelonis præfectura se abdicauit: sed cui tradita fuerit, certum quod affirmem non habeo: certè Naiarense tradita non est. Nauarrorum prouincia Ximenio republice capessenti satis negotij facesserat, cuius tranquillitati probè consultum fuerat, Naiarense rebus præfecto: sed, vt imperijs recenter partis solet euenire, nouæ subinde difficultates suboriebātur. Supremus Nauarræ senatus ad quem totius regni moderatio pertinet, pari ex vtraque factione senatorum numero, in tot enim regnum Nauarræ diuisum esse diximus, more maiorum constare oportebat. Is autem qui princeps senatus deligebatur, quem illi regentem, nos præfidentem appellamus, in quo maximum momentum ad res gerendas inest, quoties ex factione Agramontensi erat, Viamontensibus omnino iniquus, eorum commoda multipliciter lædebat: tantundem etiam, si Viamontensis præses erat, in aduersarios designabat. Quamobrem Ioannes Alebriterensis Nauarræ quondam rex, atque post eum, Nauarra subacta, Ferdinandus Catholicus, præfidentem externum, senatui

Senatui esse proponendum decreuerunt: qui conuentu publico celebrato, communibus crearetur suffragijs, vt leges patriæ iubent. Hoc sub illis regibus Nauarri tolerarunt. Sed Ximénio rempub. moderante, Belgarum principum fauore & auxilio vsi, vt Caroli voluntate, ad priscam consuetudinem reuocaretur magno studio contenderunt. Id cum Ximénius, ex amicorum relatione cognouisset, ne id Carolus permetteret, multis causis in medium adductis effecit: addens etiam, nulla in re Carolum, aut Ioanne Alebriteriensi, aut Ferdinando auo inferiorem esse, vt eo imperium adepto aliquid Nauarri licentius conarentur. Emerit aliud grauioris curæ, de Cardinale Alebriteriensi in Pompelonis Pontificatum, quo pulsus fuerat, restituendo. Nam vt id per Ximénium fieret summus Pontif. contendeat, aliquotque etiam ex purpuratis patribus. Consuluit ea de re Najarensem Ximénius: cui ille nequaquam reipubli. conuenire respondit, hominem alienissimum prouinciæ prouentibus in nostrorum caput armare, vnde proculdubio motus perniciosi erant emerfuri. Quare consultius sibi videri, eam pecuniarum summam militibus alendis tribuere, ne prouincia exactionibus vexaretur. Et hæc quidem de Pontificatus restitutione, pro sua in regem fidelitate sentire. Nuuardanensem verò arcem, quæ ad Anrstitis Pöpelonensis curam spectat, quanuis tunc Cesaraugustani Archiepiscopi diligentia viro probo demandata erat, diruendam cen sebat, aut sibi custodiendam tradi: ne si casu in Alebriteriensi potestatem veniret, incommoda quæ experti iam fuerant, renascerentur. Vtrunque ex Najarenfis sententia factum fuit, tam felici & strenua cura, vt Nauarrorum negotia, Ximénij animum ab alijs rebus tractandis, post hæc non auocarint. Postquam externi motus conquievere, intestini continuò sunt exorti. Nam cum Malacitani iam olim cum Anrico Almiranto de iudicijs maritimis exercendis cõtenderent, post Regis catholici mortem, qui Anrico cognato patrocinebatur, occasionem nacti, tribunal, furcam, & quicquid huiusmodi potestatis insigne, in ora maritima ille retinebat, inconsulto Ximénio, neq; vllam Senatus regij sententiam expectantes, apud quem causa tractabatur, demoliti per tumultum sunt. Nam Castellæ Almirantus, vetusto quodam maiorum instituto, orę maritimę & naualibus prælijs præfectus est, & ius in nauticos homines habet. Quòd si quid controtrouersię naucleris inter se, aut cum vectoribus accidit, eius consilio